

Билозёров Е. В. Источники права в государствах континентального и общего права: проблемы их детерминации

Статья посвящена современному пониманию источников права в романо-германской и англо-саксонской правовых семьях. Определяются тенденции к развитию источников права Украины, на основании чего автором предлагается рассмотрение категории “источники права” в узком и широком смысле. Автором сформулированы изменения в национальное законодательство, направленные на его совершенствование.

Ключевые слова: источники права, романо-германская правовая семья, англо-саксонская правовая семья, нормативно-правовой акт, нормативный договор, правовой обычай, судебный прецедент, источники права Украины.

Bilozorov Y. Sources of law in the continental and common law: problems of their determination

The article is dedicated to the modern understanding of the sources of law in the Roman-German and Anglo-Saxon legal systems. In the article identified the trends of the sources of law of Ukraine and on the grounds of these the author offers to review the category “sources of law” in the narrow and broad meanings. The author suggests changes to national legislation directed on its improvement.

Keywords: Sources of law, Roman-Germanic legal system, Anglo-Saxon legal system, the legal act, law treaty, legal practice, judicial precedent, the sources of law in Ukraine.

УДК 304.4:338.439.66

Герасименко А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

**СОЦІАЛЬНА ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА
ЯК КОМПОНЕНТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ**

Аналізуються проблеми активізації та употужнення соціальної та інвестиційної політики держави; підкреслюється, що обґрунтована соціальна та інвестиційна політика відіграють вирішальну роль у забезпеченні виходу економіки з кризового стану та становлення її стабільного розвитку, визначають реальні напрямки, джерела і структуру інвестицій, здійснення раціональних і ефективних відтворювальних процесів виконання загальнодержавних, регіональних і місцевих соціально-економічних програм.

Ключові слова: людина, виробництво, економічна політика, соціальна політика, інвестиційна політика, культура, виховання.

Конституцією України закріплені положення про соціальну спрямованість державної політики, тобто створення умов, що забезпечують підвищення доходів, рівня життя і захист населення. Здійснення головної мети соціальної політики визначається підвищенням рівня і якості життя громадян України, оскільки на життєвий рівень населення впливають не тільки реальні доходи населення, але й політика відносно створення державних стандартів, які б гарантували високий рівень життя населення [1, с. 98].

Проведений аналіз формування і реалізації соціальної політики в Україні дозволяє дійти висновку, що мають місце системні деформації, серед яких слід відзначити: концептуальну неусвідомленість соціальної складової (державна політика поки що розділяється на окремі економічну і соціальну складові); відсутність

системного підходу до формування державних соціальних гарантій, сучасного інструментарію вибору пріоритетів соціальної політики і механізмів її реалізації; повільне просування соціальних реформ (механічне збільшення ресурсного забезпечення соціальної сфери підмінило собою зміни, які мали відбутися в її реорганізації, технологіях забезпечення соціальних потреб, збільшенні соціальної віддачі ресурсів, що направляються на розвиток соціальної сфери); уповільнення темпів зростання реальної заробітної плати через прискорення інфляційних тенденцій; значну диференціацію заробітної плати в регіональному вимірюванні та за видами економічної діяльності (жителі регіонів із найнижчою заробітною платою одержують в 2,2 рази менше жителів м. Києва); гальмування пенсійної реформи при погіршенні фінансового стану діючої пенсійної системи; різке погіршення становища на ринку праці, тенденції активного вивільнення працівників і погіршення стану з оплатою праці працюючих; недосконалість нормативно-правового забезпечення у сфері соціального захисту, відсутність єдиної системи соціального права; надмірну кількість задекларованих соціальних пільг при фактичному недотриманні принципів їх цільового призначення, збільшення кількості пільг і розширення кола пільговиків не підкріплено можливостями бюджетного фінансування; нераціональність системи соціальних послуг, перевантаженість держави мережею бюджетних установ, які виконують різні функції в соціальній сфері; активне збільшення бюджетних видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення [2, с. 27].

Головним проявом суперечності соціальної політики держави є її невідповідальність стратегічної меті, а точніше її відсутність. Багато коштів із державного бюджету спрямовується на соціальні виплати, які мають покращити рівень добробуту пересічного українця і це, безумовне, необхідно. Але, економічна наука доводить, що здійснюватися це підвищення повинне не за рахунок збільшення соціальних виплат, а за рахунок насамперед зростання продуктивності праці. За умов відкритої економіки та слабкості внутрішнього виробництва зростання використовуваного доходу населення може призвести лише до збільшення імпорту та зростання дефіциту торговельного балансу, а високі соціальні виплати зменшують стимули населення до економічної діяльності. Необхідно розуміти, що соціальні трансферти є формою перерозподілу доходу, тобто їх величина ніяким чином не корелює із величиною вкладу даного суб'єкта у ВВП країни. За подібної ситуації зростання соціальних виплат у поєднанні зі скороченням державних інвестицій може призвести лише до скорочення потенційного ВВП країни та бази оподаткування [3, с. 7].

Ринкові відносини, що реалізуються в Україні, в значній мірі ускладнюють виконання установами соціального захисту населення своєї головної мети. Падіння обсягів виробництва, що спостерігається останнім часом, може призвести до зменшення відрахувань підприємств до державного бюджету. Крім того, наслідки світової фінансової кризи, що спостерігаються в Україні, спричиняють зниження рівня життя громадян країни. Все перераховане істотно збільшує навантаження на діяльність установ соціального захисту населення.

Недоліки державного регулювання формування і розвитку економічної бази установ соціального захисту населення приводять до різних диспропорцій, зокрема неефективного розподілу фінансових ресурсів між установами соціального захисту

населення, перевиробництву або дефіциту в наданні окремих видів соціальних послуг. Також не є розробленою сучасна методика розподілу фінансових ресурсів між установами соціального захисту населення на регіональному рівні, відсутня необхідна ефективність, прозорість і чіткість надання соціальних послуг на рівні місцевого самоврядування [1, с. 98].

Характерною ознакою розвитку соціально-економічної політики України починаючи з 2000 р. було стабільне зростання доходів громадян, зокрема наявного доходу, номінальної заробітної плати, із синхронним прискоренням зростання основних соціальних гарантій – мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму й мінімальної пенсії за віком. Однак криза, що розпочалася наприкінці 2008 р., посилила дію старих соціальних проблем, а також породила безліч нових. Водночас зменшився реальний наявний дохід, визначений з урахуванням цінового фактора, і збільшились витрати населення [2, с. 24]. І хоча середньомісячна заробітна плата постійно зростає, темпи падіння індексу реальної заробітної плати останніми роками стали досить помітними, що зумовлено зростанням споживчих цін на товари і послуги та рівня податків і обов'язкових платежів. Дана ситуація відображає типовий для бідного суспільства процес знецінення робочої сили.

У соціально-економічному секторі державної політики, за визначенням М. М. Єрмошенко в якості нагального орієнтиру потрібно визначити створення економічних передумов для сталого зростання добробуту населення і задоволення його потреб в якісному забезпеченні всіма видами соціальних послуг. Для цього необхідно створити наступні умови: витримується баланс грошових доходів та витрат населення, відсутня заборгованість із заробітної плати, пенсій, інших соціальних виплат; діє ефективна система трудових відносин і оплати праці, соціальні пільги і субсидії надаються лише незахищеним верствам населення; реформована пенсійна система відповідає з одного боку, вимогам ринкової економіки, а з другого – справедливому пенсійному забезпеченню; рівень безробіття не перевищує 7%, розрив між 10% найбільш і 10% найменш забезпечених груп населення менший за 8 разів, частка населення за межею бідності – не перебільшує 10%, співвідношення мінімальної і середньої зарплати не перевищує – 3 рази, подушне споживання продуктів споживання – не менше за 1500 ккал, співвідношення середніх пенсії та зарплати – не більше 0,7-1 разу. [4, с. 19] Реалізація цих практичних дій дозволить говорити про позитивні зрушення соціальної політики у бік системності.

Крім того, реалізація стратегічного курсу на досягнення в Україні європейських стандартів життя має ґрунтуватися насамперед не на екстенсивному збільшенні обсягів соціальних видатків бюджету та розширенні спектра соціального забезпечення, а на радикальному підвищенні якості та ефективності надання послуг соціальної сфери, створення та впровадження правових і організаційних умов недопущення зниження рівня життя населення України. Розглядаючи напрями соціальної політики, перш за все необхідно визначитися з функціями державної та місцевої влади в соціальній сфері. Перерозподіл відповідальності з центру на місця, що відбувається зараз, багато в чому є закономірним, але стихійним, і потребує чіткого методичного та юридичного забезпечення і підкріплення відповідними бюджетними угодами [2, с. 29].

Всі означені вище підсистеми економічної політики тісно пов'язані із

інвестиційною складовою, а тому необхідно визначити проблеми реалізації інвестиційної політики України. Державна інвестиційна політика – складова економічної політики, що проводиться державою у вигляді становлення структури та масштабів інвестицій, напрямів їх використання, джерел отримання інвестиційних ресурсів [5, с. 119]. Завдяки їй держава безпосередньо впливає на темпи обсягу виробництва, на розвиток НТП, на зміну структури суспільного виробництва і вирішення багатьох соціальних проблем. Під інвестиційною політикою держави розуміють комплекс цілеспрямованих заходів, проведених державою, зі створення сприятливих умов для всіх суб'єктів господарювання з метою поживлення інвестиційної діяльності, піднесення економіки, підвищення ефективності виробництва та вирішення соціальних проблем [6, с. 109].

Успіх інвестиційної політики визначається певним правовим забезпеченням. Механізм державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні визначається законами “Про інвестиційну діяльність”, “Про режим іноземного інвестування”, “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні”, “Про зовнішньоекономічну діяльність”, “Про загальні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон”, “Про підприємництво”, “Про господарські товариства” тощо. Крім того, діють низка указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, які формують політику державного регулювання інвестиційної діяльності в нашій країні [7, с. 168].

Обґрунтована інвестиційна політика держави відіграє вирішальну роль у забезпеченні виходу економіки з кризового стану та становлення її стабільного розвитку. Вона визначає реальні напрямки, джерела і структуру інвестицій, здійснення раціональних і ефективних відтворювальних процесів виконання загальнодержавних, регіональних і місцевих соціально-економічних програм. Одночасно створює сприятливий інвестиційний клімат з метою більш широкого залучення, поряд з внутрішніми, іноземних інвесторів на взаємовигідних підставах. Відомо, що у розвинених країнах світу інвестиційна політика є основною задачею всіх схвалюваних рішень на макрорівні – об'єм інвестицій розглядається як найважливіший критерій стійкого розвитку національної економіки, а динаміка інвестиційних вкладень як чинник, що впливає в майбутньому на обсяг національного виробництва, рівень зайнятості і споживання населення [8, с. 191].

Нині, як це вже зазначалося вище, першочергове завдання структурної політики – подолати несприятливі тенденції, глибоку структурну кризу, надати економіці належного динамізму. Насамперед йдеться про структурні зміни та нову інвестиційну політику. Інвестиційну політику відносно окремих галузей слід здійснювати так, щоб масштаби капітального будівництва відповідали потужностям, матеріальним і трудовим ресурсам. Суть таких змін – у перенесенні центра ваги з кількісних показників на якість і ефективність, з проміжних – на кінцеві результати, з розширення виробничих фондів – на їх оновлення, з нарощування паливно-енергетичних ресурсів – на поліпшення їх використання, а також прискорений розвиток наукоємних галузей, виробничої та соціальної інфраструктури [9, с. 13].

Інвестиційна політика – комплекс господарських рішень, що визначають основні напрями капітальних вкладень, заходи щодо їх концентрації на пріоритетних напрямках структурної перебудови економіки. Від реалізації інвестиційної політики залежать

темпи соціально-економічного зростання, збалансованість і ефективність народного господарства.

В Україні слід оптимізувати державну інвестиційну політику, забезпечити її дієвість і виваженість. Основні напрями цієї політики мають полягати не в жорсткому регулюванні інвестиційних потоків, а у створенні сприятливих умов для ефективної діяльності, лібералізації інвестиційного режиму та ґрунтуватися на ретельному врахуванні мотивів і пріоритетів приватних інвесторів [10, с. 57].

Одним із важливих показників забезпечення економічного зростання є інвестиції в основний капітал [5, с. 119]. Їх динаміка в Україні свідчить про необхідність активізації державної підтримки інвестиційної діяльності. За останні роки в Україні інвестиції в основний капітал зростали досить високими темпами, при цьому швидшими темпами збільшувалися вкладення в основний капітал з боку приватного сектора економіки. Слід також звернути увагу на стійкий приріст інвестицій за рахунок власних коштів підприємств. Менш стабільним є залучення позик з метою фінансування інвестицій в основний капітал. Державна політика не завжди послідовна стосовно інвестицій як державного, так і місцевих бюджетів [11, с. 55].

Мета інвестиційної політики – реалізація стратегічного плану економічного й соціального розвитку країни, поживавлення інвестиційної діяльності, спрямованої на покращення сучасної економіки і підвищення ефективності виробництва.

До основних завдань інвестиційної політики належать:

- вибір і підтримка розвитку окремих галузей господарства;
- реалізація програми щодо конверсії військово-промислового комплексу;
- забезпечення конкурентоспроможності сучасної продукції;
- підтримка розвитку малого і середнього бізнесу;
- забезпечення збалансованості в розвитку всіх галузей економіки України;
- реструктуризація вугільної промисловості;
- реалізація програми житлового будівництва в Україні [6, с. 109].

Інвестиційний сектор – обсяг вітчизняних і іноземних інвестицій достатній не тільки для самовідтворення економіки, але й забезпечення економічного зростання країни. За світовим виміром такий обсяг вітчизняних інвестицій має перевищувати 17% ВВП, а прямих іноземних – 5% [4, с. 21].

До загальних факторів, що негативно впливають на інвестиційну діяльність в Україні, можна віднести такі:

- нестабільність законодавства;
- невиконання урядом узятих на себе зобов'язань;
- перешкоди, зумовлені державним контролем;
- відсутність підтримки з боку органів державної влади;
- слабе функціонування вторинного ринку цінних паперів;
- великі проблеми із сертифікацією товарів, що імпортуються в Україну, а також з наданням ліцензій на експорт товарів, які виробляються в ній;
- невизначеність України щодо зацікавленості в ноу-хау, наданні іноземним фахівцям дозволу на роботу [11, с. 56].

Зміст інвестиційної політики багатогранний і охоплює не тільки послідовність етапів її розробки, але й детальну розробку її функціонального і тимчасового аспекту. Будучи частиною фінансової політики держави, інвестиційна політика також виступає

як засіб здійснення економічної й соціальної політики держави. Державна інвестиційна політика реалізується у двох основних формах – прямому й непрямому регулюванні інвестиційної діяльності. Державне регулювання розвитку виробництва й соціальної сфери, що реалізується через фінансування капітальних витрат бюджетом, розглядається і як інвестиційна діяльність держави, що забезпечує йому поступальний розвиток. Завданням будь-якої держави є розвиток своєї інвестиційної та інноваційної діяльності, що забезпечує, в першу чергу, зростання промислового виробництва, що перетворює державу із сировинного придатка світової економіки в країну з конкурентоспроможним експортом. Розробка інвестиційної політики повинна починатися з визначення концептуальних основ розвитку суспільства і держави, встановлення її ролі в суспільному відтворювальному процесі на відповідному часовому етапі. Потім формулюються мета і завдання інвестиційної політики, які відповідають основним напрямом соціально-економічного розвитку країни й використання інвестиційних ресурсів в інтересах громадян та суспільства [12, с. 78].

Інвестиційна політика пов'язана з науково-технічною політикою. У сучасних умовах прискорення НТП є важливим фактором піднесення економіки і перетворення країни на могутню індустріальну державу. Науково-технічна політика є складовою інноваційної політики. Загальноприйнятими пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки є:

- комплексна автоматизація виробництва;
- електронізація господарства;
- розробка нових матеріалів і технологій виробництва;
- біотехнологія;
- атомна електроенергетика тощо [6, с. 111].

Для заохочення науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні можна запропонувати таку систему стимулів:

- створення венчурних інноваційних фондів, що користуються податковими пільгами;
- зниження державних патентних зборів для індивідуальних винахідників;
- право на прискорену амортизацію обладнання;
- цілеспрямоване субсидування державою дрібного інноваційного бізнесу у формі дотацій (грантів):
- право об'єднання капіталів для спільного проведення НДДКР тощо [13, с. 21].

Слід зазначити, що сучасний кризовий стан економіки України може стати передумовою для створення сприятливого інвестиційного клімату, оскільки в ситуації економічної невизначеності витрати при вході інвестицій на ринок будуть значно меншими за рахунок низької вартості активів. У свою чергу, основні дії уряду мають бути спрямовані на поліпшення політичних, економічних умов та створення іміджу України як перспективної, авторитетної й стабільної держави [11, с. 58].

Зазначимо, що в умовах значного дефіциту внутрішніх фінансових ресурсів який спостерігається в Україні, важливе місце у відновленні інвестиційного процесу відводять залученню прямих іноземних інвестицій, які є однією з умов здійснення структурної перебудови національної економіки, забезпечення технічного прогресу, збільшення показників господарської діяльності підприємства [8, с. 192]. У свою чергу, іноземний капітал забезпечує ефективну інтеграцію національної економіки у

світову завдяки виробничій і науково-технічній кооперації, є джерелом капіталовкладень у формі сучасних засобів виробництва, збільшує продуктивність праці, підвищує рівень добробуту й соціальної захищеності населення країни, залучає вітчизняних підприємців до використання передового досвіду, сприяє розширенню інновацій, підвищує рівень політичної довіри до країни, надає можливість розвитку нормативно-правового поля відповідно до європейських та світових стандартів.

Використання прямих іноземних інвестицій надає можливість Україні потрапити в систему міжнародного поділу праці і капіталу. Державна стратегія залучення іноземних інвестицій має враховувати класифікацію галузей промисловості залежно від наявності потенційних джерел фінансування. Для створення ефективної системи залучення іноземних інвестицій необхідна реалізація певних організаційних заходів зі створення єдиної цілісної системи державного управління інвестиційними процесами, яка б приваблювала відповідні структури для роботи з іноземними інвестиціями, узгоджувала діяльність із міжнародними організаціями, проводила експертизи найважливіших проектів і їхній конкурсний відбір. Для створення ефективної системи залучення іноземних інвестицій необхідна реалізація певних організаційних заходів зі створення єдиної цілісної системи державного управління інвестиційними процесами, яка б приваблювала відповідні структури для роботи з іноземними інвестиціями, узгоджувала діяльність із міжнародними організаціями, проводила експертизи найважливіших проектів і їхній конкурсний відбір [7, с. 168].

Існують також перешкоди іноземним інвестиціям, основними, які негативно впливають на них, зумовлюючи високий рівень інвестування в Україну, є правова, економічна й політична нестабільність, недосконала фінансово-кредитна та податкова системи, низький рівень розвитку ринкової інфраструктури, високий рівень тінізації економіки, відсутність ринку землі. У результаті іноземні інвестиції поки що не відіграють в інвестиційній політиці України суттєвої ролі [14, с. 69].

Використані джерела:

1. Халецька А. А. Формування та реалізація соціальної політики держави по підвищенню доходів, рівня життя та захисту населення / А. А. Халецька // Економіка та держава. – 2009. – № 1. – С. 98.
2. Балтачєєва Н. А. Соціальна політика в Україні, стан, проблеми і шляхи вирішення / Н. А. Балтачєєва // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сб. науч. тр. – Донецк : ДонНУ, 2011. – Т. 1. – С. 27.
3. Прокопенко О. В. Проблеми формування та реалізації бюджетної політики України / О. В. Прокопенко, С. М. Фролов, М. А. Деркач // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми, 2011. – Т. 33. – С. 7.
5. Єрмошенко М. М. Національні економічні інтереси: Реалізація і захист / М. М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2001. – № 1-2. – С. 19.
6. Кондрашова М. Теоретичні основи формування державної інвестиційної політики на рівні регіону / М. Кондрашова // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2008. – № 2. – С. 119.
7. Курило С. В. Інвестиційна політика, її сутність і роль у сучасних умовах / С. В. Курило // Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. – Сер.: Економіка та підприємництво. – 2009. – № 2. – С. 109.
8. Присяжнюк Н. В. Державна інвестиційна політика України / Н. В. Присяжнюк // Сталий розвиток економіки: Всеукр. наук.-виробничий журнал. – 2010. – № 3. – С. 168.

9. *Маркевич К. Д.* Особливості реалізації інвестиційної політики України на сучасному етапі / К. Л. Маркевич, А. В. Ставицька // Вісн. Хмельницького нац. ун-ту. – Сер. Економічні науки. – 2010. – № 2. – Т. 3. – С. 191.
10. *Савченко В. Ф.* Структурна перебудова національної економіки: проблеми та перспективи / В. Ф. Савченко, М. О. Омеляненко // Наук. вісн. Чернігівського держ. ін-ту економіки та управління. – 2011. – № 3 (11). – С. 13.
11. *Саблук П.* Процеси міжнародного руху капіталів та участь у них України / П. Саблук, К. Пріб // Економіка України. – 2008. – № 8 (561). – С. 57.
12. *Поважний О. С.* Розвиток механізму реалізації державної інвестиційної політики України / О. С. Поважний, В. П. Пшенична // Держава та регіони: Науково-виробничий журнал. – Сер.: Державне управління. – 2009. – № 3. – С. 55.
13. *Мазур Г. О.* Особливості державної інвестиційної політики України / Г. О. Мазур // Економіка ринкових відносин. – 2008. – № 2. – С. 78.
14. *Амосов О. Ю.* Державне регулювання науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні / О. Ю. Амосов // Держава та регіони: Науково-виробничий журнал. – Сер.: Державне управління. – 2009. – № 3. – С. 21.
15. *Червова Л.* Правове регулювання інвестиційної діяльності / Л. Червова, М. Назарчук // Фінанси України. – 2005. – № 4. – С. 69.

УДК 34:[378:004] (477)

Кронівець Т. М.
Вінницький державний педагогічний
університет імені М. Коцюбинського

ЕЛЕКТРОННА ОСВІТА У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У дослідженні автор аналізує актуальне питання правового регулювання впровадження у вищих навчальних закладах України електронної освіти, як необхідного інституту інформаційного суспільства. На підставі порівняння норм вітчизняного і міжнародного права визначаються особливості понять електронної освіти. Автор також виокремлює можливі напрямки вдосконалення нормативно-правової бази для ефективного впровадження електронної освіти у вищих навчальних закладах України.

***Ключові слова:** правове регулювання, електронна освіта, інформаційне суспільство, вищі навчальні заклади, Україна.*

Стратегічні напрями модернізації освіти і науки, значущість цих сфер у суспільному розвитку країни визначаються як об'єктивними тенденціями загальносвітового розвитку, так і тісно пов'язаними внутрішньодержавними процесами. Перехід людства від індустріального виробництва до науково-інформаційних технологій, а потім і формування суспільства високого інтелекту об'єктивно висуває науку як найбільш пріоритетну сферу, що продукує нові знання та освіту, яка долучає до цих знань суспільство в цілому і кожну людину зокрема. Саме від рівня інтелектуального розвитку людини більшою мірою залежатиме успіх будь-якої виробничої діяльності і, взагалі, будь-якої сфери життєдіяльності. Якщо ж врахувати зростання тенденції глобалізації, яка з-посеред іншого означає небувале раніше загострення конкуренції між державами-націями, набуває загальнопланетарного характеру та охоплює, окрім економіки, інші сфери, то стає